

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

4 Gener de 2009

Χαῖρε – Salve – Hola!

Malament quan hom comença havent de demanar disculpes! Perdoneu-nos el retard d'El Propileu-4; amb la crisi econòmica general hem tingut dificultats a trobar *sponsor*, una situació que s'esdevé a les millors famílies. A hores d'ara, mentre us escric, encara no tenim resolt el problema ni sé quan podrem publicar i trametre-us aquest informatiu del MDM, però tinc l'esperança que ens en sortirem.

En aquests darrers mesos del 2008, hem rebut moltes notifikacions felicitant-nos per l'exposició que hem fet a Madrid "Obras maestras del Museo de Montserrat en BBVA". Nosaltres mateixos vam quedar sorpresos per l'afluència de públic i per la crítica tan elogiosa; tot i que a vegades, des de la nostra perspectiva, ens feia la impressió que a Madrid estaven descobrint el Mediterrani. Molts amics nostres d'ací i d'allà ens han notificat que es van sentir orgullosos i plenament satisfets perquè aquesta presència del Museu de Montserrat a pocs centenars de metres de la Cibeles va ser una mostra de presència amistosa i culta de Montserrat i per extensió de Catalunya que va ajudar a fondre prejudicis i a crear lligams del bons, és a dir d'aquells que no encadenen ni impedeixen de créixer, sinó que acosten i creen comunicació per capilaritat. Val a dir que hem treballat molt, però també ens ho hem passat molt bé.

Ὁμολογία – Confessio – Jo penso així

El Dr. Francesc Fontbona de Vallescar és una de les persones que més ha influït, amb els seus consells i les seves intervencions, a fer que el MDM sigui el que és. Amb Fontbona ens hem estalomat en la vida des de joves, jo més gran que ell, però ell sempre al davant meu, al Col·legi de Sant Gregori de Barcelona, al Departament d'Història de l'Art a la Universitat. Tanmateix no vam lligar una amistat forta fins que em van encarregar la direcció del Museu de Montserrat el 1978, i sobretot el 1980, quan va arribar a Montserrat la donació de pintura catalana del Sr. Sala Ardiz. Vaig recórrer a ell, perquè els de Serra d'Or em van dir que era un dels millors especialistes en la matèria i qui millor podia

La vida d'un museu, com tota activitat cultural i humana de veritat, no és mai rectilínia ni avança sempre amb pas marcial, ni a ritme uniformement accelerat que és el que m'agradaria. El museu, com la vida mateixa, fa giragonses i constantment ens hem d'anar adaptant a les circumstàncies, que sovint són les que manen i imposen el ritme. Amb tot, procurem no ser massa eclèctics ni pragmàtics ni especulem només sobre els resultats econòmics. Per a nosaltres, la primàcia i el nucli del que fem és principalment el que som. Què som? No cal que us ho digui massa, perquè tots ho sabeu. Som part integrant del Monestir de Montserrat que exposa art i arqueologia, que està present en el món de la cultura i que malda per crear teixit social i cultural, al costat de moltes altres institucions semblants. Si tenim clara la nostra identitat i el nostre objectiu, no ens fa por ni ens sap greu acceptar els imperatius de "les circumstàncies manen".

Fins ara!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

PS. Avui 10 de febrer, sembla que ja hem trobat sponsor. I a més El Propileu-4 surt també en edició castellana. Una bona notícia, no?

guiar el meu treball de documentar aquell patrimoni. El 1983 vaig instituir, d'acord amb el P. Abat Cassià, un consell assessor del Museu, en el qual ja hi era el dilecte Fontbona i altres tres prohoms de l'art encara en actiu en aquesta entitat, que al poc temps de néixer va tenir les seves dificultats institucionals. Però el consell, la col·laboració, i l'amistat del Dr. Fontbona no m'han mancat mai. Li ho vull agrair públicament, perquè al darrere de gairebé totes les coses bones que fem des del MDM, sempre hi ha, a l'ombra o al costat, la presència del gran amic Fontbona, que és garantia de qualitat. (JdCL).

El Museu de Montserrat a Madrid

Francesc Fontbona

*Acadèmia Catalana de Belles Arts Sant Jordi de Barcelona
i assessor del MDM*

L'exposició recent d'una tria molt substancial d'obres del Museu de Montserrat a la seu de la fundació del Banco Bilbao Vizcaya Argentaria – el BBVA, de Madrid, ha estat un esdeveniment plenament satisfactori per a tothom: el públic de Madrid –que va visitar abundantament l'exposició– ha vist una col·lecció artística de primer ordre de la qual no tenia notícia ni sospitava, i el museu ha fet conèixer la seva importància en una “plaça” de gran pes en l'ambient museístic. De retruc Montserrat, en el seu conjunt, pot estar content perquè sens dubte ara ha esdevingut una realitat més tangible en un lloc de l'estat espanyol que és sens dubte el que més poder agrupa, i el que més prejudicis podia tenir respecte a la realitat montserratina. No deixa de ser curiós, i simptomàtic de com ha funcionat, funciona i, si algú no ho arranja, continuarà funcionant Espanya: que una iniciativa de la gran banca basca a qui acabi aprofitant sigui al públic de Madrid. Però això són figues d'un altre paner.

La meua presència en el projecte no té per què invalidar el meu judici del tot positiu de com varen desenvolupar-se les coses. La tria de les peces va ser cosa del P. Laplana i l'organització va ser-ho de l'esmentada fundació, a través de la tasca modèlica de la seva experta Rocío Luca de Tena. Jo vaig tenir cura que els estudis de les obres exhibides apareguts al catàleg anessin a càrrec d'especialistes adients –sovint dels més destacats en cada tema–, i amb més o menys matisos va acabar essent majoritàriament així, però l'èxit de l'exposició

no depenia de la meua intervenció, motiu pel qual ara puc valorar-lo de manera ben equilibrada.

Que a un museu català, públic o privat, hi hagi obres de Martí i Alsina, Fortuny, Gimeno, Rusiñol, Casas, Anglada-Camarasa, Mir, Nonell, Sunyer, Torres Garcia, Mompou o fins i tot Dalí, era ben esperable, però que també hi hagués peces de primer ordre de Caravaggio, Pedro Berruguete, Jacint Rigau, Giambattista Tiepolo, Regoyos, Romero de Torres, Picasso, Monet, Degas, Pissarro, Sisley, Sargent, Rouault, Poliakov i tants altres no era sabut per gairebé ningú, i ara en canvi això ja ho sap més gent que abans. I aquesta desconexió existia a Madrid, però és ben patent –i això és més greu– que la ignorància sobre aquesta qüestió era i és forta també a Catalunya mateix, on la riquesa artística de Montserrat hauria de ser, per lògica, generalment coneguda.

En aquest sentit, a mi no em deixa de sorprendre que un museu que porta tant de temps obert al públic i per les sales del qual hi han passat tants i tants visitants d'arreu, pugui ser encara, en l'era de la informàtica, un quasi desconegut per a molts dels que solen venir a Montserrat. Per això són tan positives experiències com la d'ara a Madrid, abocades a proclamar la presència contundent del museu montserratí.

I la gran lliçó, el que més ha sorprès el públic, diria jo que he pogut sentir l'opinió de molts i notables visitants, ha estat que una riquesa cultural tan potent s'hagi pogut reunir en una institució mancada de pressupostos per a adquisicions. I aquest miracle només s'explica si es té en compte fins a quin punt el poble català té Montserrat en el seu punt de mira, per a dotar-lo, amb llegats i donacions, d'un patrimoni artístic que un museu civil pagat amb els impostos forçosos de tots els ciutadans molt difícilment aconseguiria obtenir.

Això, a part de constituir un irreplicable bé patrimonial per a Montserrat, és un símptoma esplèndid de la potència espiritual d'aquest indret de Catalunya, al que tanta gent creient i potser no creient confia els seus tresors.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

“Jaime Súnico es un encanto de persona”. Així me'l van descriure a la Galeria Senda el 2006, quan ens trobàvem preparant l'exposició de Joaquim Chancho al nostre MDM. Va costar temps a fer la coneixença personal, tot i que Jaime familiarment, sobretot pels seus pares, està molt vinculat amb Montserrat i és veí nostre; la seva família és propietària de la finca Can Marc Vell de la Vall i té casa oberta al Forn de la Vall, vull dir que som veïns termeners. Però no són aquests motius de “veïnatge”, ni per allò “que és un encanto” el que ha motivat un projecte comú entre Súnico i el MDM, sinó la força i la vida de la seva pintura, la valoració internacional que té, i els valors ètics i estètics que transmet. El background de Jaime és la figuració expressionista, per això el seu públic, els col·leccionistes que van com bojos al darrere de tot el que pinta, és especialment alemany (Galerie von Braunbehrens de Munich), però també té clients a Paris (Galerie Marwan Hoss), a Corea, Canadà, Estats Units, Madrid i Barcelona. No us l'imagineu un artista amb posat de profeta o visionari, perquè és un pare de família molt normal, de quaranta-cinc anys, amic de la broma, però també amb una gran capacitat d'introspecció i de penetració psicològica, d'elaboració i de síntesi en un ambient d'aïllament i d'absolut silenci. I d'ací neix el projecte que portem entre mans amb Jaime Súnico. (JdCL)

Monjos. El projecte en què treballo

Jaime Súnico
Artista pintor

Quan van plantejar-me la possibilitat d'una exposició al Museu de l'Abadia de Montserrat vaig tenir la sensació estranya d'un retrobament, alguna cosa que algun dia havia de succeir... Recordo encara les visites emocionants al museu quan era infant, de la mà dels meus pares. A partir d'aquest moment vaig saber que tenia l'obligació de donar a aquest projecte un caràcter especial: calia vincular la meua pintura al lloc, als seus habitants... Estabornit per la responsabilitat, per la meua relació especial amb la muntanya i les ressonàncies intenses que evoca aquest lloc, vaig decidir de retratar monjos...

Aquests darrers anys els meus treballs tenen com a tema homes i dones que es creuen en la meua vida, que em permeten mostrar realitats diverses, en forma de retrats individuals i anònims, olis sobre tela de gran format. Mai abans no havia reeixit a aprofundir un grup humà determinat. També vaig decidir que els monjos retratats haurien de ser de llocs ben diversos. M'imaginava l'espai expositiu com una successió de retrats units pel concepte (tot monjos amb hàbit) i per la forma (rostres i bustos frontals arreglats de la mateixa mida), però divergents en llum i color, amb la il·lusió que cada pintura fos un esdeveniment per ella mateixa i no una successió d'imatges seriadades. El fet de visitar cenobis ben diferents en llocs ben allunyats m'havia d'aportar noves sorpreses visuals, que creen contrastos evidents, i que s'enriqueixen mútuament. I efectivament ha estat així. Crec, modestament, que les meves expectatives es van acomplir a poc a poc i l'experiència està resultant molt satisfactòria. Tot partint de Montserrat –“la Idea Mare”– he començat l'itinerància pels monestirs copte de Luxor i trapista de Sòria, i tinc la intenció de continuar la meua recerca per la Provença, Navarra, Baviera, Lombardia i Mallorca.

El meu mètode de treball és senzill. Consisteix a situar el retratat en una llum natural en els espais quotidians, fotografiar-lo durant uns minuts; els gestos en inicis imprecisos es van concentrant en una mirada directa i aleshores m'aturo. Quan sóc ja al meu taller observo les imatges una vegada i una altra fins que en brolla l'esbós que serà la base de la pintura...

No cal dir que en aquest curt camí començat, les imatges preses es corresponen a les experiències viscudes. Espero i desitjo que la intensitat de l'experiència es tradueixi en pintura de la bona, que en definitiva és el que pretenem. Tot el meu agraïment a l'abat Josep Maria Soler i a la seva comunitat, i en especial al pare Laplana. Sense el seu entusiasme i la seva paciència, o impaciència, aquesta aventura no hauria estat possible. “Sense fe no hi ha miracles”...

elpropileu@larsa-montserrat.com

Els correus que han arribat a la redacció d' El Propileu són tots de felicitació i flors i violes. Els agraïm, però gairebé ens fa vergonya de reproduir-los. Ens agraden més aquells que aporten suggeriments i que ens diuen alguna cosa amb "ganxo" i mordent.

També n'hem rebut demanant ja el número 4 i preguntant si "encara" surt El Propileu i si continua essent gratis. De moment, sí! Transcrivim els paràgrafs d'algunes d'aquestes comunicacions.

L'escriptor Eduard Riu-Barrera ens deia:

Val a dir que la publicació fa molt goig de forma i el contingut resulta ben interessant. Especialment singular i atractiu el to planer, viscut i lluny de l'encarcament acadèmic que, sovint, no és altra cosa que la màscara de la distància i la poca vibració envers allò que es tracta. Contràriament, en el vostre cas, la simplicitat, naturalitat i fins fins ironia que traspuja el paper dona la sensació, –gens freqüent avui enmig d'uns ambients museístics plens de gestors i empleats–, de compenetració amb les obres i complaença en la feina.

El metge Dr. Josep Lluís Martí i Vilalta, professor de Neurologia, ens ha escrit:

El motiu d'escriure-li és per felicitar-lo per la magnífica publicació d'El Propileu, que he rebut al meu domicili. Penso que sortir a l'exterior amb El Propileu, de forma regular, és el mitjà millor per difondre la tasca del museu i estimació envers Montserrat.

El Sr. Pasqual Roca i Riera, un empresari apassionat per l'art i la música clàssica, ens ha transmès aquest comentari:

Només dues ratlles per felicitar-lo. La revista El Propileu cada número és millor.

Allò que us deia al començament : massa sucre! Un de la redacció puntualitza: "Home, ja ens va bé; no oblidis que la mel i mató és una de les especialitats gastronòmiques de la casa".

Exposicions a casa

Joan Hernández Pijuan.

La distància del dibuix

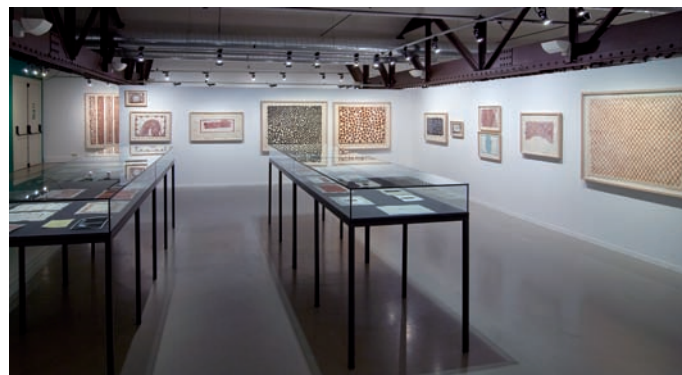
Elvira Maluquer

Comisaria de l'exposició

"La distància del dibuix" és una exposició i és un viatge, un camí. Un camí fet amb dibuixos, un recorregut que ens permet seguir la trajectòria artística d'Hernández Pijuan i anar descobrint el gran pintor, dibuixant, gravador, que va ser, que és. Aquest camí comença el 1969 amb un collage d'una poma i s'acaba, amb les seves darreres obres del 2005 quan ens va deixar. Entremig, amb diferents tècniques i suports, la seva mirada, la seva memòria, un recorregut sobre els seus paisatges.

Finalitza l'exposició amb uns iris de Pasqua. Els va iniciar a Folker als anys vuitanta i es van anar convertint en altre ritual pasqual, com les "palmes", les "mones" o el bacallà que feia el Divendres Sant. Els iris eren un *divertimento* que començava amb l'elecció del tipus de paper sobre el qual pintava, amb un traç ràpid però rotund, la bellesa dels iris frescos acabats de collir i, els pintava feliç, escoltant música amb la llar encesa i l'olor del romaní i la farigola en l'aire, Formaven part de les vacances de Pasqua i eren un ritual familiar en què tots participaven.

La seva referència com a docent és un altra fita en la vida d'Hernández Pijuan. La seva implicació amb l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi, on havia començat com alumne, i més tard amb la Facultat de la Universitat de Barcelona com catedràtic i degà és una realitat paral·lela a la seva trajectòria com a

pintor; ja que per a ell una experiència sense l'altra no s'entien, al contrari, es complementaven. Com a professor va saber establir i compartir una complicitat i una amistat duradora amb els seus alumnes. Fruit d'aquesta complicitat és el sentit homenatge amb format de vídeo que s'exhibeix en aquesta exposició i que ha estat realitzat pels seus exalumnes. Al Joan li agradava de dir i repetir quan parlava de la seva experiència docent: "He après i m'he divertit més com a professor a Belles Arts que com a alumne quan hi estudiava".

Com a cloenda d'una itinerància, "La distància del dibuix" acaba a Montserrat, paisatge viu en la memòria del Joan, una muntanya plena de records, sempre present en els viatges a Folquer i, també des d'allà un tema de conversa: "Montserrat és una fita que es destaca a la llunyania".

Homenatge a Hernández Pijuan

Raül Maigí

Periodista, El Punt, 24/11/08, p. 34

Montserrat s'ha afegit a l'homenatge a Joan Hernández Pijuan (Barcelona 1931-2005), un dels artistes catalans de referència de la segona meitat del segle XX. A punt de complir-se tres anys de la seva mort, el museu del monestir ofereix una àmplia selecció del seu recorregut creatiu. És un homenatge a l'essència, a l'aparent senzillesa del seu traç, que diu tant en tan poc, que evoca l'aroma dels camps de Folquer, de la Noguera i la Segarra, espai d'inspiració perpetu. Un vídeo introdueix el visitant en els quadres. S'hi pot veure l'elegància d'un artista que va dur a l'excel·lència les "coses vistes, viscudes i palpades" amb referència als camps i marges que reflectien un ordre establert per l'home, un paisatge modelat per generacions, que té el punt àlgid d'expressió cromàtica en aquest color de terra humida tan característic de la seva pintura. Són, com diu una frase de l'artista "emocions d'un paisatge recordat".

La mostra sorgeix de la iniciativa de la vídua d'Hernández Pijuan, Elvira Maluquer, i ha estat produïda per la Fundació Juan March. A Montserrat hi arriba, amb l'ajut de la Fundació BancSabadell, després de presentar-se al Museu d'Art Abstracte Espanyol de Conca i també al Museu d'Art Espanyol Contemporani de Palma. Pren per títol *La distància del dibuix*, perquè s'hi constata el pes específic que aquest gènere havia tingut en la seva obra pictòrica. També hi ha un protagonisme volgut: el paper com a suport, aquesta "pell de la pintura" que Hernández Pijuan va convertir en element propi de la seva creació. S'hi exhibeixen 54 obres sobre paper, a més de sis sèries d'iris, flor característica que dibuixava cada any durant les vacances de Setmana Santa a la masia fami-

liar de Folquer; les primeres amb carbonet i, a partir de 1994, les fa en sèrie amb la tècnica del guaix, amb pinzells japonesos sobre papers fets a mà, que en destaquen la delicadesa.

Madola. Vasos sagrats

Contenir, abraçar, evocar

Àlex Mitrani

Historiador de l'art i assessor del Museu de Montserrat

Madola és una artista que s'expressa preferentment amb un llenguatge immemorial, la ceràmica, que paradoxalment, li serveix per travessar el temps i dotar el present de sentit, articulant-lo a través del record. Hi ha quelcom d'arqueològic en les seves peces, com si d'un vestigi del passat es tractés, carregat de senyals que el pas del temps ha anat esborrant o que se'ns mostren com jeroglífics pertanyents a un idioma oblidat que, malgrat tot, ens sentim impel·lits a reconstruir amb el sentiment estrany que, d'alguna manera, ens pertany, com quan explorem les fonts del subconscient.

Una de les prioritats de Madola és que entén la ceràmica com l'escultura, com una forma que es desenvolupa en el volum i l'espai. Empra principalment la terra refractària, però no només modelant-la, sinó també treballant amb l'escarpa i el martell sobre la peça cuita. A l'altre extrem de l'escultura, Madola tracta cromàticament la ceràmica i la marca amb dúctils escarificacions, com si de pintura o de cal·ligrafia es tractés. Utilitza el pinzell però també, directament, les mans. La proximitat física amb la matèria li és imprescindible.

Aquesta exposició ens permet apreciar la persistència del vas com a referent plàstic i simbòlic de múltiples conjugacions. De fet, la primera exposició individual de Madola, el 1966 a l'Ateneu Barcelonès i presentada per Salvador Espriu, ja tenia el vas com a motiu fonamental. Ens trobem, doncs, davant el que sembla un moment de retorn a les preocupacions

cions primeres i essencials, enriquides per una realitat vital que és imprescindible en l'art de la ceràmica: l'experiència.

Hem de celebrar encara que també puguem descobrir ací la Madola pintora en una sèrie de peces sobre fusta i sobre paper. En l'origen, es tractava d'estudis de forma i color per a les peces en volum, o d'homenatges com al delicat Zurbarán, el pintor que potser ha sabut millor, en els seus bodegons, fer aflorar el misteri, la humilitat i la rotunditat dels recipients. Tant en la pintura com en les seves ceràmiques, Madola tracta de fer visibles, palpables, els ensenyaments de la vida que es generen en la seva fragilitat, assumint la seva inquietant i bella transitorietat i convertint-la en quelcom reflexiu i acollidor.

Els vasos sagrats de Madola

Regina Goberna

Monja i cap del taller de ceràmica de Sant Benet de Montserrat

Per a mi parlar de la Madola és un gust. A part d'una mútua simpatia, ens uneix l'estima per l'art. Ens varem conèixer a l'Escola Massana, quan ella tot just començava la carrera, i jo ja era monja, professa solemne. Als 15 anys jo havia rebut classes de dibuix amb el pintor Sáinz de la Maza, que tenia l'escola al Passeig de Gràcia, just al mateix lloc que abans havia utilitzat en Santiago Rusiñol. Entre la majoria d'estudiants d'arquitectura, més grans que jo, recordo que un dia vaig envellir quan tota la classe es va girar per mirar el dibuix que feia, degut als elogis del pintor. I potser va ser l'atractiu per l'art el que va fer que em decantés, a l'hora d'escollir una vida dedicada a Déu, per una vocació més contemplativa. Amb tot no va ser fins després del compromís definitiu, que vaig po-

der-m'hi ficar una mica. Ara, sota l'aspecte de les arts aplicades, després d'haver passat per l'Escola del Carrer de l'Hospital.

Va ser allà on ens vàrem conèixer. Tot i els 10 anys de diferència, l'amistat amb la Madola va lliscar fluida. Àdhuc li vaig demanar que m'ajudés a muntar el taller de ceràmica del monestir. Com que aleshores no teníem hostatgeria, va passar uns dies al nostre campanar en unes habitacions preparades per a rebre-hi hostes. I recordo que la seva mare, preocupada en saber que vivia al campanar, li recomanava: "nena, no caiquis"...

Passats més de 40 anys ens hem retrobat a través d'una amiga comuna. I ha estat realment un gust saber-la una artista mundialment reconeguda. Apassionada per tot el que és visual, he fet algunes incursions en el món dels vídeos. Per això va ser un plaer que ella em demanés fer-li un DVD per a l'exposició del museu de Montserrat. Aprofundint en la seva obra, em vaig adonar de la magnitud i de la força del seu estil. "Vasos Sagrats" era un títol escaient. No perquè es pogués confondre amb els calzes que posem sobre l'altar, sinó perquè penso que a través de la inspiració som capaços de sublimar la matèria, dotant-la de transcendència. Diu en Joan Margall en uns versos: "aquelles dues flors que hi ha llençades, enmig del caminal (...) m'han encantat així que les he vistes (...) ara el seu brill al poeta encanta, i això "mai morirà". D'altra banda, a la Regla de Sant Benet, del segle VIè, hi ha escrit:

"Tracteu-ho tot com vasos sagrats". Sí, tot "vasos sagrats", perquè tot pot esdevenir portador de grandesa, però amb escreix, allò que ja ha nascut fruit d'una inspiració essencial.

Les nostres exposicions surten fora

Els cartells de guerra a Andorra. Eva Buch

Trinxeres de paper

Andrés Luengo, *El Periódico*. Andorra, 19-01-09. Escaldes Engordany.

Hi ha moltes maneres de combatre. N'hi ha que fins i tot poden ser artístiques. Aquesta és una de les conclusions de *Recordar per no tornar-hi*, l'espectacular mostra sobre el cartellisme republicà durant la Guerra Civil Espanyola que es pot visitar al Centre d'Art de les Escaldes (CAEE). Les cent vint peces de l'exposició procedeixen del fons bibliogràfic sobre la conflagració conservat a la biblioteca de Montserrat i aporten una singular visió sobre la vida a la reraguarda republicana a partir de les consignes emanades de partits polítics, sindicats i institucions passades pel sedàs dels pioners del disseny gràfic català i espanyol.

No falten en aquest exhaustiu passeig per les trinxeres de paper de la Guerra Civil els noms clau del cartellisme bèl·lic: des del celeberrim Aïxafem el feixisme que de seguida es va convertir en un best seller dels pasquins de guerra –per cert, la vigatana espardenya trepitja una esvàstica invertida– fins al clàssic *Defensar Madrid és defensar Catalunya*, de Martí Bas, al costat de Josep Renau, el gran mestre del cartellisme madrileny; del prolífic Carles Fontseré, i del valencià Manuel Monleón, exponent de la gran escola que va prosperar a València i que va rivalitzar amb Madrid i Barcelona com a capital de producció de propaganda gràfica.

Ideològicament, els cartellistes provenen de tot l'espectre republicà, des de l'anarquisme fins al comunisme, passant pel socialisme, el sindicalisme i el nacionalisme. L'únic tret que comparteixen és la dèria per la unitat, en proclames que evidencien precisament la desunió que predominava en el camp governamental. Fins i tot estilísticament mostren una fascinant varietat, amb influències que van des del realisme socialista, que predica i practica un Renau, fins a les avant-

guardes –el cubisme present a *Los fusiles para el frente*, de Juan Antonio Morales– o el món del còmic i de la caricatura –*Los nacionales*, de Morales. Un cas curiós, el d'aquest autor castellà a qui el final de la guerra va enxampar a Barcelona i que es va convertir als anys 40 en retratista oficial de Franco.

L'única pega de la mostra és l'unilateralisme: tots els cartells, tots, procedeixen del camp republicà, i aporten, per

tant, una visió esbiaixada i parcial de la Guerra Civil. Val a dir que les trinxeres de paper franquistes no van comptar amb autors de la talla de Renau, Català, Monleón i Fontseré: el millor dels dissenyadors nacionals, Sàenz de Tejada, era més un muralista que un grafista. La mostra intenta compensar aquest lapsus amb l'exposició d'una sèrie de postals i revistes –*Vértice*, *Jerarquía*, *Revista Negra* de la Falange– editades al bàndol nacional. El comissari de *Recordar per no tornar-hi*, el pare Marc Taxonera, va explicar l'absència del material feixista en l'origen mateix de la col·lecció, adquirida d'una tacada a principi dels anys 60 i que ja aleshores no contenia cap cartell nacional.

Taxonera va glossar la voluntat didàctica de la mostra, proclamada ja des del títol –*Recordar per no tornar-hi*– però no es va mostrar gaire optimista (i molt menys políticament correcte) respecte al debat polític a Espanya: –“*La guerra civil és el pitjor que li pot passar a un país. Des del 1936 fins al 1939 van ser assassinades a Catalunya 8.360 persones; les víctimes de les represàlies franquistes van ser 3.375. Amb això intento dir que, tot i que Franco es va sublevar contra la legalitat vigent, a partir del segon dia de guerra la legalitat va deixar d'existir també al bàndol republicà. Azaña deia durant la guerra que les barbaritats de l'altre bàndol no justificaven les del propi, i al final no es cansava de demana pau, pietat i perdó. Aquest vol ser el missatge de la mostra, que no veig en iniciatives com ara la de l'anomenada memòria històrica, que el que fan és exacerbar les posicions i tornar a l'Espanya eterna del “Duelo a garrotazos”– de Goya. Taxonera va recordar finalment dos episodis mal coneguts de la Guerra Civil espanyola amb repercussions al Principat d'Andorra: d'una banda, l'intent d'invasió per part d'un escamot anarquista, avortat per l'arribada a Andorra pels gendarmes de Baulard; de l'altra, la desaparició durant la guerra “del 85% del patrimoni artístic i arqueològic del bisbat d'Urgell”. Això també forma part de la memòria històrica.*

Projectes que ja caminen

Des d'agost a desembre del 2008 hem estat absorbits i col·lapsats per l'exposició a Madrid i pels compromisos que teníem contrets en altres àmbits i ens ha calgut fer canvis de calendari i alguna cancel·lació. No us penseu, doncs, que estem decaiguts, només ens estem ajustant a les possibilitats per no allargar més el braç que la màniga. Aquests són els projectes que tenim en perspectiva.

Josep Obiols, pintor de Montserrat

Comissari: Josep de C. Laplana

Data prevista: març – octubre 2009

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura.

L'exposició consta principalment dels dibuixos previs, molts d'ells de grans mides, fets amb carbonet per l'artista amb vista a les grans pintures murals fetes entre els anys 1944 i 1951 a la Sagristia i al Cambril, i també a l'interior del monestir. Van acompanyats de fotografies en color de les pintures acabades, i a més hi ha encara pintures fetes al tremp, algunes també de grans mides. L'exposició anirà complementada amb visites guiades als llocs de la Basílica on es troben les pintures.

Salvador Alibau

Presentador: Àlex Mitrani
Data prevista: març – juny 2009
Espai d'Art Pere Pruna.

Selecció d'una vintena d'obres, algunes d'elles mòbils, gairebé totes amb transparències, de tècniques molt variades i personals, i totes dotades d'una gran delicadesa, però també amb força i àdhuc amb dramatisme.

Salvador Alibau és un contemporani de matisos molt contrastats i molt coherent. No cal mirar la signatura. Les seves obres es veu d'una hora lluny que són seves.

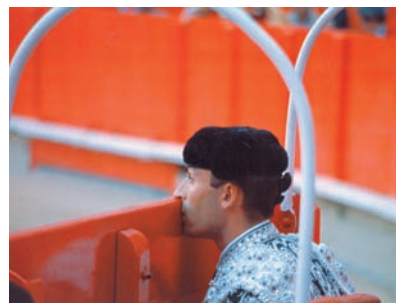
La corrida. Llums i lluentons, valor i por

Presentador: Joan Gardy Artigas

Data prevista: juliol – octubre 2009

Espai d'Art Pere Pruna.

Durant l'estiu sempre fem una exposició de fotografies. Aquesta vegada li ha tocat a Rocco Ricci. És un fotògraf italo-americà, que ha treballat a Rio de Janeiro, a Barcelona (aleshores va tenir contacte amb el MDM dels anys 90) i actualment viu a Bali. A més d'un fotògraf bo, és una persona

irònica que es complau a posar en evidència la contradicció del que sembla segur, és un gran conversador i molt simpàtic. A Barcelona té els seus interessos a la Galeria Fidel Balaguer. L'exposició constarà d'una selecció de fotos referides a allò que envolta el món dels toros, els aspectes més humans i el pintoresquisme dels personatges. Fa riure i fa pensar.

Narcís Comadira

Comissari: Jordi Falgàs

Data prevista: novembre 2009 – març 2010

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura.

Tindrà caràcter d'antològica i mostrarà els camins que han portat l'autor a la maduresa.

Selecció de dibuixos del MDM

Presentador: Josep Bracons

Data prevista: octubre 2009 – gener 2010

Espai d'Art Pere Pruna.

Presentació d'una trentena de dibuixos dels segles XIX i XX, que fa un temps que "descansen" al dipòsit de reserva. Fortuny, Llimona, Casas, Nonell, Torres Garcia, Gargallo, Opisso, Picasso, Dalí, i Miró... Hi haurà novetats i estrenes.

Centenari Manuel Capdevila, pintor

Comissari: Daniel Giralt-Miracle

Data prevista: març – juny 2010

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura.

Ricard Giralt Miracle, grafista

Comissari: Daniel Giralt-Miracle

Data prevista: març – juny 2010

Espai d'Art Pere Pruna.

Són dues exposicions bessones de dos artistes eminents i amics entre ells.

Belle époque. Impresos de petit format (ephemera) del MDM

Comissaris: Santi Barjau, Víctor Oliva i Josep de C. Laplana.

Data prevista: juliol – octubre 2010
Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura.

Els aspectes més variats de la vida entre els anys 90 del segle XIX fins als anys 20 del XX, il·lustrats amb els impresos d'ús corrent.

Contemporanis. Obra Gràfica del MDM

Comissaris: Tristan Barbarà, Josep de C. Laplana.

Data prevista: novembre 2010 - febrer 2011

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura.

Com hom pot suposar, hi ha altres propostes en estudi i les circumstàncies ens poden alterar el calendari, però de moment estem treballant en aquests projectes.

El MDM a Recoletos 10 de Madrid

Obres Mestres del Museu de Montserrat al BBVA. Crònica

Rocío Luca de Tena Bethencourt

Subdirectora d'Activitats Culturals de BBVA

Desde los primeros contactos que tuvimos con el Padre Laplana y con Eva hubo química, y eso siempre se percibe en el resultado final de un proyecto, que acaba teniendo un halo diferente, un punto de atracción que otras exposiciones no logran, aunque se intente. La complicidad permite guiños y licencias que resultan imposibles en otro contexto.

El espacio que BBVA utiliza como sala de exposiciones temporales, ubicado en el Palacio del Marqués de Salamanca, es un continente singular que, no exento de limitaciones, permite albergar con elegancia y sencillez el contenido que en

cada ocasión muestra. El hecho de que se trate de un centro de trabajo que, durante unos meses al año, transforma radicalmente el uso de sus salas de reuniones para convertirlas en espacios expositivos, hace que cada montaje se convierta en un nuevo reto, pues implica crear una piel interior diferente dotada de todos los elementos de control que permiten mostrar las obras con el mayor rigor museográfico, tanto a nivel de condiciones ambientales e iluminación como de seguridad, sin olvidar que, al tratarse de un edificio histórico, no está permitido modificar o alterar su estructura ni inferir en sus elementos arquitectónicos.

Lo cierto es que la fuerte personalidad del edificio y su belleza intrínseca, de modo a veces contradictorio, por un lado compite y por otro realza la obra que se expone. El patio central, con su montera de cristal –inevitablemente tapada para no alterar la iluminación museal–, sus columnas y sus crujías laterales, se convierte en el centro en torno al cual gira siempre la disposición de las obras. A él se abren las diferentes salas, permitiendo un recorrido en anillo, casi siempre lineal, en el que existen algunas excepciones. Quizás por ello es el más avezado en el mundo de las exposiciones

el que siempre alaba y disfruta más de la colocación de las piezas, que de modo sobrio y equilibrado van sugiriendo al espectador nuevas lecturas. Su distribución, que hace muy complicado el montaje, al mismo tiempo proporciona en el recorrido gratas sorpresas y alude en cierto modo a un laberinto en el que el paseante es el que decide qué quiere ver y cómo lo verá.

La selección de obras del Museo de Montserrat que se expusieron en BBVA buscaba acercar al público madrileño lo mejor de sus fondos sin olvidar que el museo se ubica en uno de los centros de espiritualidad más importantes de Europa. Por ello se quería contar entre líneas, a través de unas cuantas obras, los avatares del monasterio desde su fundación hasta la actualidad, la importancia de su virgen como eje vertebrador de su historia. La proyección en paralelo de un video sobre Montserrat, su montaña, el monasterio y el santuario, fue un buen complemento que proporcionó al espectador la información necesaria para comprender la importancia de este enclave y la singularidad de la estructura de su colección, formada en su mayor parte por donaciones recientes, ya que el expolio continuado de sus riquezas, primero por las tropas napoleónicas y con posterioridad por la devastadora desamortización, habían hecho desaparecer la mayor parte de sus tesoros. La exposición mostraba 100 obras desde el siglo XII hasta la actualidad, en las que convivían las obras más importantes de su colección con algunos elementos arquitectónicos y escultóricos que nos recordaban que esta colección tan singular pertenecía a un enclave también singular. El patio central y la crujía este albergaban la parte clásica de la exposición –las obras del XII al XVIII–; las crujías norte y sur mostraban las obras sobre papel, y en el anillo perimetral de salas se exhibían las obras del XIX y XX.

Gracias a la dirección científica de Francesc Fontbona y el Padre Laplana se seleccionaron para la realización del catálogo un magnífico elenco de autores de textos –en total la nada despreciable cifra de cuarenta especialistas–, que si

bien complicó un poco la gestión editorial proporcionó un producto de altísima calidad. Partiendo de tres extensos estudios en los que se abordan la historia de Montserrat, la de su museo y su significado como centro de cultura y punto de referencia en la vida catalana, se analizaron en profundidad cada una de las obras presentadas, con unas excelentes fichas que en algunos casos han proporcionado nuevos datos esclarecedores.

La excelente acogida del público, con una asistencia de 70.000 visitantes y una media de en torno a 1.300 personas por día, es el mejor reconocimiento a un trabajo en el que todos hemos puesto nuestra pasión y nuestra ilusión. Eso, y el haber conseguido despertar un interés especial en la gente por Montserrat, ya que muchos lo conocían de oídas pero pocos eran conscientes de las riquezas que alberga.

Gracias a todo el equipo del museo por habernos acogido con tanto cariño y habernos permitido llevar a buen puerto este proyecto.

Accrocher et conserver à Madrid l'exposition de Montserrat. Une heureuse expérience

Didier Gasc

Conservador del patrimoni artístic del BBVA

C'est sans acrimonie ni nostalgie que je l'écris: depuis environs deux décennies le monde des musées connaît un changement radical et cette nouvelle tendance, loin de s'infléchir, va s'intensifiant. Si l'on peut louer sa démocratisation, il convient de ne pas oublier non plus que le musée est devenu une véritable entreprise. Oserai-je parler des marchands du temple?... Il est néanmoins indiscutable que scénographies, résultats des ventes à la boutique, intitulés ronflants et, bien entendu, bonne couverture médiatique, sont aujourd'hui plus importants que contenus scientifiques et approfondissement de la connaissance.

Quant à moi, qui ai pour profession celle de conservateur, rétif à tout « recyclage » et pas seulement à cause de mon âge, en faveur de cette nouvelle tendance, je me contente de continuer à... conserver! À l'ancienne, serais-je tenté d'écrire tout en mettant à profit toute nouvelle technologie qui va dans le sens de la bonne conservation des œuvres.

C'est ainsi et en toute humilité que je me suis présenté la première fois à Montserrat au *padre* J. Laplana, âme de ce remarquable musée qu'abrite le monastère et à E. Buch, sa conservatrice. Si je connaissais les écrits du *padre* Laplana, nous ne nous étions jamais rencontrés. Sans doute nous sommes-nous « reconnus » ce jour-là? Toujours est-il que ce fut pour moi un privilège rare et inoubliable dans ma déjà longue vie professionnelle que de m'entendre dire : « Entre! Tu peux choisir les œuvres que tu veux pour l'exposition ». Ainsi, après quelques heures passées ensemble dans les salles, l'ossature de cette même exposition était définie, loin des tractations et de résolutions parfois difficiles à prendre pour le prêt de certaines œuvres délicates que l'on connaît d'ordinaire. Le projet d'exposition « Obras maestras del Museo de Montserrat en BBVA » était définitivement scellé. S'en est suivi un peu plus d'un an de travail, dans une parfaite osmose, jusqu'à son inauguration en octobre dernier, au Palacio Marqués de Salamanca à Madrid. Jamais il n'y eut de doute sur la responsabilité et l'investissement de chacun dans cette aventure; confiance resta le maître-mot tout du long de ce beau parcours.

Quant à moi, de par l'honneur qui m'était fait de me rendre responsable de cette part des collections du musée, je me suis attaché avec passion à la bien... conserver durant un peu plus de deux mois. Il s'agit en l'occurrence, des constats de conservation, de l'emballage et du déballage des œuvres dans les meilleures conditions de qualité et de sécurité, des conditions d'exposition en salles (climat, illumination...) et de la vérification régulière, durant l'exposition, de la bonne conservation de ce patrimoine. Rien, en définitive, que de très normal, dans un tel contexte. À ce titre, je ne mérite ni louanges ni médailles. De fait, ce qui me surprend le plus, c'est que, parfois, des gens du métier me félicitent pour la bonne conservation des œuvres et l'attention que je leur porte; pour rien au monde, je ne me sens exemplaire dans ce type d'investissement car, tout bonnement, il me semble que c'est ainsi que l'on devrait travailler partout et tout le temps, qu'il s'agisse d'une œuvre réalisée hier matin par un parfait inconnu, ou qu'il s'agisse d'un retable du XVème siècle.

Pour ce qui est de la muséographie et de l'installation des œuvres aux murs du Palacio Marqués de Salamanca, mettez dix conservateurs avec la même collection, il est pratiquement certain que vous obtiendrez dix versions différentes d'accrochage. Ainsi, le choix que j'ai fait, s'il n'est certainement pas

le meilleur, je me dois de l'assumer, ne serait-ce que, parce qu'à un moment donné il convient de prendre une décision. La cohabitation présumée de deux œuvres sur un plan et au fond d'une salle de réunion, ne se confirme pas toujours pour des raisons d'esthétique, d'équilibre, dans les salles. Si nous nous souvenons que plus de 95% des œuvres n'ont jamais été créées pour être dans un musée (ou une salle d'exposition), il est toujours une gageure empreinte d'un manque de modestie total, que de leur imposer de cohabiter et de voisiner. Même quand il s'agit d'un même artiste, Monet par exemple et de deux de ses œuvres pratiquement identiques de format et de la même époque, il peut y avoir incompatibilité voire conflit, dans l'acception esthétisante du terme, entre elles. Pour en finir avec l'accrochage que j'ai choisi au Palacio pour les œuvres de Montserrat et pour toutes les expositions dont j'ai eu la charge de monter depuis bientôt 35 ans, je me dois de reconnaître un besoin qui va se confirmant avec le temps et l'expérience: celui de laisser de temps en temps au mur ce que je nomme des « phases de respiration ». Le visiteur a ainsi pu

observer trois au quatre mètres de séparation entre deux œuvres ou tel autre mur vide ou encore ne présentant qu'une seule œuvre que j'ai trouvé important d'isoler, en dehors de tout contexte de voisinage superfétatoire. Ce fut, quand le *padre* J. Laplana découvrit mon accrochage, son seul moment de doute et d'amère surprise, puisqu'il me dit que l'on aurait pu mettre davantage d'œuvres. Non, mon cher ami Josep et avec tout le respect que je te dois : je pense sincèrement que devant tant de richesses que tu as gentiment prêtées, l'œil et l'esprit du visiteur ont besoin, de temps en temps de se reposer, comme un cycliste a besoin parfois de descentes après avoir escaladé des cols toute la journée.

En conclusion, je voudrais dire que cette expérience restera pour moi inoubliable et que je me sens doublement payé. D'une part, par l'immense succès qu'a connu cette exposition auprès du public (plus de 70.000 visiteurs !) et des médias et par la solide amitié qui m'attache désormais aux gens de Montserrat avec qui j'ai travaillé. Merci à eux tous !

Crònica i impressions de primera mà

Eva Buch. *Conservadora General del MDM*

Montse Mur. *Directora de l'Àrea d'atenció al visitant*

El primer cop que el BBVA va venir al MDM va ser gairebé fa dos anys i ho va fer de mans de la Fundació Abadia de Montserrat 2025. En aquell moment nosaltres els vam proposar fer una exposició sobre Caravaggio i els caraveggescos del MDM, però semblava que ells volien fer alguna cosa més lligada a Montserrat en general: Museu, Escolania, Biblioteca... No ens acabava de fer el pes, ja que si barrejàvem massa coses no es donaria un missatge clar. Va ser ran de llargues converses del P.Laplana i en Didier Gasc, com es va començar a gestar l'exposició que ja tots coneixeu. El P.Laplana ja havia tingut alguna relació amb Didier quan aquest era el conservador del Museu Goya de Castres, per tant l'entesa entre ells dos hi va ser des del principi. Del seu diàleg i de, com diu la Rocio, la química i complicitat que va existir entre nosaltres, va sorgir "Obras Maestras del Museo de Montserrat en el BBVA". Desapareixia doncs aquella primera idea de fer una exposició global de Montserrat. Es presentaria el Museu i s'ubicaria en el seu context.

Fer una exposició del MDM lligava molt bé amb el que el BBVA ja estava fent; presentar al públic madrileny museus físicament petits i amb pocs recursos però amb col·leccions interessants: Museu Fabre de Montpel·lier, la Hispànic Society, el Museu de Caen etc... Nosaltres érem, doncs, un altre *petit gran* Museu poc conegut que calia donar a conèixer, i quin millor lloc que al Paseo Recoletos, a la *Milla del Arte*, al costat del Museo del Prado, del Reina Sofía, del Thyssen...

Un cop aprovat el projecte per totes parts i signat el conveni, calia afrontar la complexitat que suposava moure 100 obres mestres, revisar l'estat de conservació de les obres que viatjarien i fer unes primeres intervencions que garantissin el menor dany en el seu trasllat. Així, en un primer

moment, es van restaurar algunes obres de paper, per part de Samuel Mestre i Teresa Fernández de Bobadilla. Les taules i alguns olis per part d'Enrique Quintana i Clara Quintanilla la capa pictòrica y Jose de la Fuente els suports. Maria A. Recuero va restaurar els capitells i la Mare de Déu de pedra i els emmarcadors José Manuel García i Aurora Miguel Ávila van fer marcs nous per peces que els necessitaven. En l'última etapa i quan totes les obres van ser a Recoletos, els restauradors del Prado, dirigits pel Cap de restauració d'aquest Museu, Enrique Quintana, van fer les últimes intervencions.

Una de les parts més delicades era el transport de les obres, encarregat a una empresa especialitzada, però atesa la importància del material, el trasllat va ser assessorat i dirigit pel Director de Seguretat de Montserrat, Jesús Alcantarilla; també això va ser un èxit. Vàrem fer una distribució de les obres per valor econòmic, distribuir-les en caixes, dividir-les per valors en dos camions. El Sr. Alcantarilla ja havia tramitat la petició de custòdia policial. A trenc d'alba del 26 de setembre, custodiats per 3 cotxes de la Policia Nacional marxàvem camí a Madrid. Ja la nostra arribada a Madrid augurava el que seria la nostra presència allà: sirenes i pas prioritari pels nostres camions. En tres minuts vàrem ser al centre de Madrid.

Durant el muntatge la sensació d'estar envoltats de gent d'alta professionalitat era present a cada segon. L'equip del Didier, el Didier, la Rocío, incombustible, l'equip d'Inteart; tots es van deixar captivar per la força que les nostres obres produïen a cada racó del Palau. Cada caixa que obríem era una emoció i cada obra penjada era un redescobriments.

Finalment, l'acte d'inauguració va tenir lloc el 8 d'octubre a les 8h del vespre. Abans de començar la recepció oberta al públic, el P. Laplana i en Francesc Fontbona, acompanyaven al P. Abat Josep Maria Soler, l'Alcalde de Madrid Alberto Ruiz Gallardón, el President del BBVA Francisco González, Javier Ayuso, altres alts directius d'aquesta entitat i d'altres personalitats del món polític, empresarial i cultural de Madrid, a les sales del Palau del Marqués de Salamanca, on les peces més emblemàtiques del Museu de Montserrat lluien amb un esplendor renovat, en un espai ampli i majestuós, en un nou circuit museogràfic que permetia veure les obres amb una nova perspectiva creant enriquidores sinèrgies i suggerents diàlegs.

La inauguració va ser un èxit, tant per l'assistència dels principals mitjans de comunicació com per l'afluència de públic, més de 800 persones acudien a aquesta primera cita amb les obres mestres del Museu de Montserrat, i això només era el principi.

La premsa se'n va fer un important ressò. La majoria de titulars destacaven que per primer cop es podia veure fora del Museu de Montserrat una selecció de les seves millors obres i la importància del seu fons. Tantes obres juntes, com ja havia explicat el P. Laplana en la roda de premsa del matí, no havien sortit mai del monestir. Aquest cop les condicions de seguretat, de transport, la idoneïtat del destí i la bona entesa amb els representants del BBVA, ho havien fet possible.

70.000 visitants avalen l'èxit de l'exposició: les llargues cues, la petició de pròrroga, l'extens dossier de premsa, els comentaris dels visitants: "joies, tresors, essencials, imprescindibles, úniques, desconegudes, cabdals..." han estat el millor regal per al MDM.

Pel Museu de Montserrat ha estat un orgull poder presentar fora de les seves parets i en aquest privilegiat context, part del seu patrimoni. Ens agradaria, també, que fos entès com un gest d'agraïment cap a la societat, especialment la catalana que, amb les seves generoses donacions, ha fet del nostre museu un Museu d'Interès Nacional.

El catàleg de l'exposició de Montserrat al BBVA de Madrid

Mercedes Palau-Ribes O'Callaghan

Historiadora de l'art

Normalment no hi ha una bona exposició si no va acompanyada d'un bon catàleg, que mai no s'ha de considerar un luxe o un accessori, sinó que és allò que dóna pes i que deixa constància permanent d'un esdeveniment cultural que per naturalesa és efímer. Per aquest motiu, ja de bon antuvi, els organitzadors de l'exposició es van proposar l'edició d'un bon catàleg. Les institucions implicades han estat el Museu de Montserrat, que em va proposar com a secretària amb vistes als contactes i coordinació de l'equip de redactors, i el Departament d'Activitats Culturals,

Àrea de Comunicació i Imatge del BBVA, animat per l'atenta i infatigable Rocío Luca de Tena Bethencourt. El director de la part científica ha estat Francesc Fontbona i el resultat de tot aquest esforç és el llibre del qual ara faig la fitxa tècnica i una sumària recensió.

Obras maestras del Museo de Montserrat en el BBVA. De Caravaggio a Picasso. Madrid, BBVA,

Departamento de Actividades Culturales, 2008; 28 x 24 cm. 304 páginas con abundante ilustración. Realizado en Ediciones del Umbral, Madrid, ISBN 978-84-935133-5-1; DL M-43542-2008.

Després de les dues presentacions institucionals, el catàleg comença amb tres extensos textos introductoris. El primer està signat per l'abat Josep M. Soler i en 15 pàgines resumeix la tasca de Montserrat en l'àmbit de la cultura, no solament artística, al llarg dels seus quasi mil anys d'història. El segon correspon al director del Museu i comissari de l'exposició, el P. Josep de C. Laplana, que esmerça les seves 22 pàgines per explicar, primer a grans trets i després més a la menuda, els precedents, l'origen i la naturalesa del Museu de Montserrat, sense amagar les vicissituds i dificultats i remarcant les característiques que el fan tan peculiar. El tercer text va a càrrec de l'acadèmic i director científic del catàleg, el Dr. Francesc Fontbona, i explica de manera molt incisiva, amb una gran llibertat i amb una visió molt externa als murs monàstics, el fenomen social, polític i religiós que constitueix Montserrat com a referent en la societat catalana i molt més enllà, un fet que té una notable incidència en la vida cultural i en el mateix Museu de Montserrat.

El gruix del catàleg, com és natural, és constituït per la fitxa tècnica, el comentari i la reproducció fotogràfica de les 100 peces que conformen l'exposició. Normalment ocupen una pàgina de text a dues columnes, i una altra amb la reproducció en color de la peça comentada; però hi ha excepcions; talment que segons la complexitat de l'estudi, ha calgut ampliar el text i la informació amb una il·lustració complementària. Els autors d'aquests textos són trenta-vuit destacats especialistes d'Espanya, del Regne Unit, d'Itàlia i França que analitzen amb rigor científic cadascuna de les obres que els han estat encomanades i en alguns casos han aportat troballes molt interessants que caldrà tenir en compte en el món acadèmic especialitzat i també nous

plantejaments de les obres estudiades d'acord amb les darreres descobertes, que fan variar la cronologia i la interpretació i alguna vegada l'atribució a un determinat autor.

Els autors van rebre una notificació de no ser excessivament prolixos en notes ni en qüestions escolars o acadèmiques en llurs comentaris; les cites bibliogràfiques són indicades de la manera més sumària, però al final del catàleg són incloses en una àmplia bibliografia que ocupa 12 pàgines a dues columnes i amb lletra menuda. Això indica que és un catàleg ben documentat i dotat d'una bibliografia seleccionada pels autors, actualitzada i no solament general, sinó específica.

Una altra qualitat d'aquest catàleg és la cura editorial amb què està fet; les fotografies són d'òptima qualitat i en la majoria dels casos les proves del color van ser ajustades tenint al davant l'obra original. I encara cal notar la tipografia molt correcta i clara, talment que el volum és agradable de llegir i fàcil d'utilitzar.

Segons les declaracions del director del Museu, aquesta entitat no ha tingut mai un estudi tan complet i d'un nivell científic tan alt i acreditat com el que aporta aquest catàleg, que resulta de consulta obligatòria per als interessats i especialistes de l'art a Catalunya i molt útil per a les biblioteques que malden a posar a l'abast dels estudiants, estudiosos i del públic en general els fets culturals de molt notable magnitud.

Noves apreciacions i aportacions documentals

Josep de C. Laplana
Director del MDM

Last but not least, acabo la sèrie de cròniques i comentaris de l'exposició del MDM al BBVA de Madrid amb una relació de les novetats que han aportat els excel·lents estudis que han elaborat els redactors del catàleg. Des del punt de vista científic, aquest és el benefici més substanciós que ens ha deixat aquesta exposició. No seré exhaustiu ni minuciós i em limito a remarcar allò que ha estat més important i novetós, al menys per a mi.

El Dr. Joaquim Garriga, de la Universitat de Girona, ha proposat *urbi et orbi* el nom nou i cert de l'autor de les dues taules renaixentistes (fig. El Propileu-3, p. 8), que Post, el 1958, havia atribuït equivocadament a Pere Gascó. Ja el 2006 que el Dr. Garriga i el seu equip ens havien advertit que aquestes dues obres pertanyien a un grup que ells atribuïen a un anònim "Mestre de Balaguer", autor d'un retaule cremat el 1936, del quan restaven unes poques taules, i d'un altre de la capella

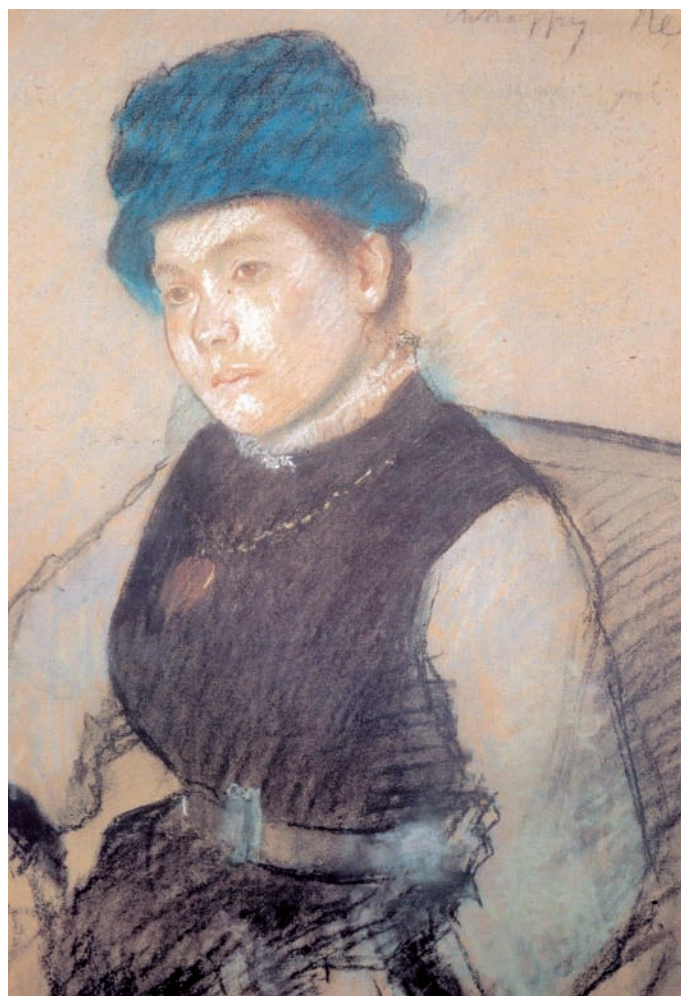
de sant Josep de la catedral de Tortosa, que Post també atribuïa a Pere Gascó. Com a fruit de la investigació arxivística de Joan Hilari Muñoz Sebastià ha sortit el nom de l'autor del retaule tortosí, que és un tal Baltasar Gui, que el va contractar el 1522 i el va acabar el 1525. Amb el pes d'un sil·logisme de primera, el Dr. Garriga conclou i publica per primera vegada les nostres dues taules de sant Roc i sant Cristòfor com a obra d'aquest pintor d'una finor extraordinària del qual encara hi ha moltes coses per descobrir.

Ariane James-Sarazin, conservadora en cap de l'Institut National del Patrimoni de París, ha fet un estudi bastant més llarg del que estava previst, puix que aprofita l'ocasió per exposar, crec que per primera vegada amb tanta precisió i documentació de primera mà, la trajectòria històrica del nostre *La Fontaine*, obra de Jacint Rigau (Hyacinthe Rigaud), i la seva relació amb altres dues versions semblants, totes autèntiques, que vol dir obra autògrafa del mestre però també del seu compacte equip d'ajudants.

A l'exposició que es va fer a la Pedrera el 2007 *Pasión y Negocio, el arte en la Venecia de los siglos XVII y XVIII*, figurava una *Sagrada Família* del nostre MDM (fig. El Propileu-1, gener 2008), que el professor Sergio Marinelli, de la Universitat Ca'Foscari de Venècia, va atribuir al pintor mantovà Antonio Balestra (1666-1740), corregint la proposta de 1992 de la Dra. Liliana Barroero, de la Sapienza de Roma, que l'havia designat com a obra certa de Giambettino Cignarolli (1706-1770). Ara la Dra. Barroero confirma la seva atribució a Cignarolli en base a l'anàlisi comparativa, en especial d'un quadre més petit que podria ser l'esbós del de Montserrat, que va pertànyer a la gran soprano Maria Callas.

Aquells dos extraordinaris dibuixos neoclàssics que vam publicar a El Propileu 1 com a anònims del segle XVIII han trobar autor, gràcies al treball del Dr. Bonaventura Bassegoda i Hugas, de la Universitat Autònoma de Barcelona. Són obra del dibuixant i gravador Luigi Rossini (1790-1857), i han de ser datats cap al 1820.

Richard Kendall, un especialista en la vida i l'obra de Degas de renom mundial, ens explica les circumstàncies i l'interès del *Unhappy Nelly*, que no és com era dit i repetit el retrat de Nelly Franklin, una ballarina de l'*Opéra* que Degas ja havia pintat en *La classe de danse*, de la National Gallery of Art de Washington, sinó el d'Ellen Cobden, anomenada familiarment Nelly. Es tracta de la primera dona del pintor Walter Sickert, com va avançar Anna Greuztner Robbins el 2005 al catàleg de l'exposició a la Tate Gallery de Londres, en la qual va figurar el nostre quadre. Kendall remarca l'expressió seriosa i l'austeritat del vestit, sense cap concessió a la frivolitat femenina d'aquesta Nelly, que era una famosa lluitadora

feminista, una "suffraguette", com les anomenaven en termes despectius a l'Anglaterra del darrer terç del XIX o començament del XX. Segons Kendall, la frase *Ça m'est égal*, que va escriure Degas sota el títol del dibuix, reflecteix l'opinió del pintor referent a la propensió de la *Unhappy Nelly*. Fins ara no en sabem res.

Elaine Kilmurray, coautora, amb Richard Ormond, del catàleg "raisonné" de l'obra de Sargent, també ens ha sorprès amb el seu estudi, curt però molt ben documentat de la nostra aquarel·la *La dama de l'ombrel·la*, que a partir d'ara haurem de datar uns vint anys més tard del que suposàvem. La model no és l'amiga de la germana del pintor, sinó una filla d'aquella, anomenada Rose Marie Ormond, morta tràgicament per una granada alemanya al final de la Primera Guerra Mundial. La coneixem per uns altres retrats que també li va fer el pintor. El nostre formava part d'una sèrie de figures femenines, gairebé totes vestides de blanc, realitzades el 1911. Aquesta de Montserrat, Sargent la va regalar al taverner Antonio Barrios, "El Polinario", en ocasió del seu viatge a Granada el 1912.

Tots, o gairebé tots, els estudis tenen un interès que supera el nivell normal dels catàlegs d'exposicions, però voldria encara remarcar el de les quatre obres de Picasso, a càrrec d'Eduard Vallès, per l'esforç d'investigació i de síntesi que han suposat, els de Raymond Bachollet, el gran especialista de Juan Gris, que analitza i explica el rerefons humà i social dels dos dibuixos originals d'aquest autor que té el MDM, el d'Oihana Robador Ausejo referent a la nostra *Salomé*, de Rouault, el de Jaume Vidal Oliveras sobre el dibuix cubista de Metzinger, que podria ser ben bé l'esbós a partir del qual va sortir un quadre a l'oli, actualment perdut, la fotografia del qual publica Vidal Oliveras. I acabo elogiant l'estudi de Gérard Durozoi, el gran especialista de Serge Poliakoff, que desconeixia l'existència de l'obra del MDM, per la qual ha quedat sorprès i ens la descriu i la inscriu perfectament en el conjunt creatiu d'aquesta gran figura de l'art d'avantguarda.

No parlo dels altres autors (jo mateix ho sóc de les fitxes i comentaris de les obres de Rusiñol i Casas, i el Dr. Fontbona de les d'Anglada Camarasa i Mompou i algunes més) perquè els qui ens dediquem a l'estudi i publicació de temes referents a l'art català ens coneixem bé entre nosaltres. Remarcant els treballs dels "externs", no vull treure importància als dels amics de sempre; només pretenc manifestar que aquesta exposició del MDM a Madrid, també en aquest punt de col·laboració acadèmica, ens ha obert horitzons nous i ha permès nous contactes i algunes noves amistats.

Coses que passen

Isaac Albéniz i Ruiz Gallardón

L'alcalde de Madrid, Alberto Ruiz Gallardón, va assistir com a autoritat principal a la inauguració de l'exposició MDM al BBVA de Madrid. El seu tracte va ser molt cordial i de seguida es va establir una conversa molt interessant en la qual va sortir a col·lació la seva vinculació familiar amb el músic Isaac Albéniz, del qual és descendent directe. El P. Laplana el va assabentar que al MDM, entre les col·leccions d'*ephemera* que ens va donar la Sra. Carme Carreras Candi, amiga íntima de Laura Albéniz, es troba un important estoc de postals referents al músic i a la seva família. L'alcalde de Madrid va manifestar de seguida el seu interès per conèixer aquest material. Uns dies més tard, el P. Abat, amb la carta d'agraïment li adjuntava un cd amb les imatges i el text de les postals d'Albéniz. L'alcalde va contestar el 4 de novembre agraint a l'abat aquest material gràfic i documental, tan interessant per a ell i per a la seva família.

L'arquitecte de Manhattan

Richard Gluckman

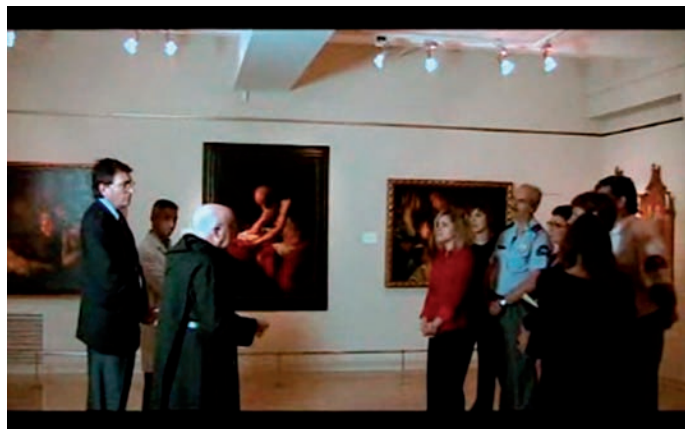
El setembre del 2006 el nostre amic Julio Sorigué va introduir a Montserrat l'arquitecte Richard Gluckman, el famós arquitecte dels museus Picasso de Malaga, Museum of Contemporary Art San Diego, Guggenheim Westside, Whitney Museum of American Art, The Andy Warhol Museum, Dia Center for Art, 548 W, 22nd. Street N.Y. Des d'aleshores estem en contacte amical, ja que parla molt bé el castellà, i rep ordinàriament totes les nostres coses. Darrerament ens ha escrit: "*Many thanks for the beautiful catalogues you sent me recently. Of course, Caravaggio and Picasso are of my favorite artists. Your kind gift has brought back wonderful memories of my stay at Montserrat and the extremely kind treatment of yourself and your brother monks. I think often of my time in Catalonia, from the Val d'Aran to Barcelona. I have always been very thankful that Julio and Sra. introduced me to you and the Monastery of Montserrat, one of the best memories I have of my time in Catalonia.*"

Sean Scully again in Montserrat

Entre els més grans artistes que ens estimen i que ens honoren amb la seva amistat, crec que Sean Scully és el més destacat. El coneixem des de l'estiu del 2005, que ens va visitar amb el galerista Carles Taché (El Propileu-1, p. 2). El propassat 14 de desembre va tornar al MDM acompanyat de Lilian i conduïts (Scully no condueix) per Elvira Maluquer a veure l'exposició d'Hernández Pijuan. Va sortir a la conversa el tema de sempre: com organitzar al MDM una sala de contemporani que estigui a to amb la qualitat de la resta del museu. Crec que trobarem camins per aconseguir-ho.

El MDM a Youtube

El novembre passat, com aquell que juga, vam encetar una experiència que sembla satisfactòria i que segurament tindrà continuïtat. Ja fa més d'un any que, de tant en tant, havíem fet unes petites "parades" amb el personal del museu davant les obres més importants. D'una manera ben espontània, el staff de treballadors del MDM va prendre la iniciativa de gravar-les i de donar-los el format adient per penjar a Youtube aquests vídeos, que anomenem "Tres minuts". N'han estat publicats tres sobre el nostre Caravaggio i dos sobre Nonell.

El pasi permanent

Un parell de centenars dels lectors d'El Propileu rebreu dintre de poc el passi permanent. L'enviem als donants i les seves famílies, als benefactors, als col·laboradors habituals, als crítics d'art i escriptors que segueixen atentament les nostres activitats, als directors i col·legues d'altres museus i fundacions amb els quals ens relacionem més, i també als proveïdors que ens tracten bé especialment. És una manera d'agrair-los la generositat, els serveis i la confiança i de manifestar-los que els considerem "de la família".

Una opinió, una proposta

Tot i que Josep Bracons va escriure un article a El Propileu-2, no n'havia fet la seva presentació, com és costum. Bracons va ser alumne meu, quan jo tenia 30 anys i ell 17, al Col·legi Sant Gregori de Barcelona. Jo vaig entrar a Montserrat i ell es va matricular a la Universitat de Barcelona al Departament d'Història de l'art. Sempre hem mantingut la relació i he anat seguint el seu itinerari personal i professional des de l'amistat i la col·laboració mútues. Bracons va començar com a medievalista i en aquest camp va fer descobertes i aportacions importants. Després va eixamplar el seu camp d'interès i actualment és un historiador global de l'art i de totes les seves implicacions culturals i socials. És professor a l'Escola de Restauració de la Generalitat de Catalunya i a la UOC. Queia, doncs, pel seu propi pes que en restablir el Cosell d'Assessors del MDM comptés amb Bracons com a un dels elements més actius i de gran solvència acadèmica i logística. Sap pilotar perfectament els projectes que li van a parar a les mans. Per aquest motiu vaig recórrer a ell per demanar-li consell quan vaig llegir el seu article "Sobre webs de museus", El Punt, 11-11-2008. Transcriu l'essencial de la seva resposta. (JdCL)

El MDM a internet

Josep Bracons i Clapés

Academia de Bellas Artes Sant Jordi de Barcelona i assessor del MDM

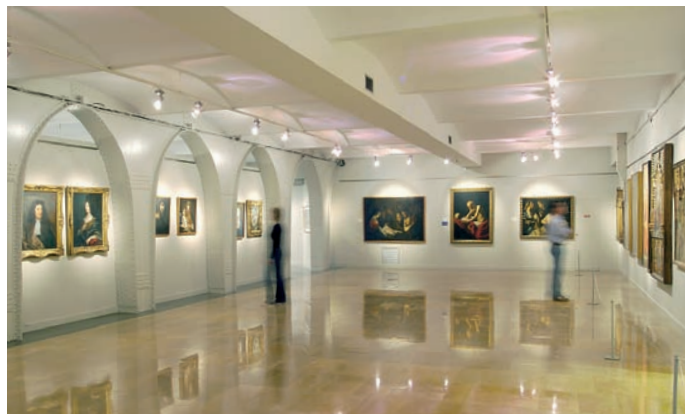
Benvolgut Laplana i companyia:

En primer lloc, agrair-te la confiança i... els teus comentaris. Referent al tema del web del MDM, t'escriu algunes observacions que em sembla que us podrien ser útils per a millorar-lo i millorar també la projecció del Museu.

Actualment, a la xarxa, la informació del museu es troba dispersa i immersa en un conjunt d'activitats molt variades que feu a Montserrat. Els dos principals webs on sortiu són **www.montserratvisita.com** i **www.abadiamontserrat.net**, on fins i tot hom pot llegir El Propileu; però aquesta política informativa està descoordinada i sembla sectorial. El web que anunciava com a propi del MDM és inexistent i remet a aquests dos, que no acaben de cohesionar ni transmeten el que sou realment i el que fa el Museu de Montserrat. Per aquest motiu seria molt important que l'entrada principal del vostre web fos directament "Museu de Montserrat". Penseu que al cap i a la fi el web tindrà més visitants anuals que el mateix museu i per tant és un instrument poderosíssim de projecció i de difusió de les vostres activitats. Per tant us

El Propileu 4

18

suggereixo una plena autonomia en relació als webs generals de Montserrat, tot i que amb això no vull que entengueu que hauríeu de desaparèixer d'aquestes pàgines, ni molt menys. Són coses diferents que fan funcions diferents. Una cosa és facilitar les visites, una altra informar sobre temes religiosos, d'espiritualitat i també dels culturals, i una altra difondre el contingut del Museu, de les seves activitats i de la seva vitalitat.

Voldria insistir també sobre el poliglòtisme: català, castellà i anglès per suposat; però si poguéssiu, per què no francès, alemany, italià, rus, japonès i xinès? D'on procedeixen els visitants de Montserrat?

Us proposo aquest punts que potser us podrien ser útils.

- o. Des d'una portada, amb una salutació del P. Abat i un mosaic d'imatges, podríeu organitzar una pista de punts d'arrencada envers els diversos recursos que oferia.
1. Informació general d'horaris, formes d'accés, telèfons de contacte, atenció a escoles, a persones que necessiten atencions

especials, etc. No oblideu els enllaços amb els altres webs de Montserrat, i ja d'aquest primer moment avanceu les novetats principals, com les exposicions o les darreres incorporacions a les sales permanents.

2. Presentació general de les col·leccions i explicació de la seva història amb comentaris de nivell divulgatiu, però amb la qualitat que distingeix al MDM. Aquí podríeu fer els enllaços amb les classes "Tres minuts" que publiqueu a Youtube, que em semblen una forma magnífica d'acostament a les peces.
3. Informació sobre les exposicions temporals, com més completa millor. Em sembla molt important que aneu acumulant un dossier històric de les exposicions que feu. I per què no un video Youtube amb l'artista comentant l'exposició?
4. Actualitat. Opino que a més de penjar *on line* El Propileu, hauríeu de fer alguna cosa més àgil, que informés de les donacions, restauracions, publicacions i estudis en curs que s'estan fent sobre els materials del Museu. Amb tot aquest material es podria generar com una biblioteca *on line* del MDM.
5. No estaria malament que, des d'aquest web del MDM, ajudéssiu els vostres visitants perquè parin atenció a altres obres artístiques de qualitat que no es troben a l'interior del Museu, però que podran veure a fora, en altres zones de Montserrat. Segurament vosaltres podríeu fer millor aquesta tasca que des d'altres instàncies i arribaríeu amb més facilitat al públic potencialment interessat.
6. Un altre apartat que podríeu atendre és el de la botiga *on line*: els vostres catàlegs, llibres i objectes relacionats amb el museu i l'art.

7. En una fase més avançada, caldria que tinguéssiu penjat a internet el catàleg sencer del museu, acompanyat amb les imatges que facin útil la consulta.

Espero que aquestes observacions us siguin útils, però insisteixo en aquesta idea fonamental: no oblideu que el web és l'instrument més potent de difusió del museu i que val la pena que el cuideu i que el mantigueu al dia contínuament, perquè això és un índex del valor que doneu al vostre propi treball.

Υγίαίνε – Valete – A reveure!

Com és públic i notori, a més de les dificultats de caràcter general per les quals totes les institucions que fem cultura gemeguem i plorem per manca d'abastiment, a Montserrat n'hem patit una altra de supletòria que ens ha clavat una bona clatellada. El 28 de desembre, el dia dels Innocents, va

haver-hi un nou despreniment de roques que ens ha inutilitzat els accessos per carretera i per tren cremallera. L'única possibilitat de comunicació no virtual amb la resta del planeta era el funicular aeri, d'una capacitat més aviat reduïda i sotmès a uns horaris curts.

Els monjos de Montserrat, sempre tan enfeïnats, procurem de conservar tota la vida l'ànima de monjos; i els primers dies que cantàvem les laudes o les vespres a quatre veus en la basílica deserta, sense que ningú ens escoltés, vam tornar a experimentar l'encís que ens va portar al monestir per viure sols de cara a Déu; però al tercer dia ja trobàvem a faltar la gent que puja a Montserrat i que de grat s'uneix a la nostra pregària i a allò que fem. Montserrat a més d'un monestir benedictí és casa pairal de molta gent que ens estima i valora la nostra presència i la nostra indefectible permanència. Per això Montserrat no és Montserrat sense la gent de tota mena i condició, de tota coloració social, política i religiosa. I per això urgeix que les comunicacions estiguin obertes i expedites. L'erosió de les roques de Montserrat és un fet de sempre. Sempre hem tingut esllavissades i desprendiments. No és banal que la primera representació plàstica de Montserrat que ens ha arribat sigui la caiguda d'una gran roca que, segons el llibre de "Les Cantigues del Rei Savi", va caure al costat mateix de l'antiga església i que un angelets van encaminar molt hàbilment perquè no fes mal ni a les persones ni als edificis. És allò que us estava dient; viure a Montserrat és conuiu pacíficament amb aquest risc, que molt rarament té conseqüències tràgiques, però és també la voluntat de romandre en aquest lloc extraordinari santificat durant mil anys per la pregària dels monjos i de més de mil dos-cents anys de la gent que ha pujat a pregar Santa Maria. Hem patit incendis, aiguats, esbaldregades de terres i roques, i sempre ens en sortim, i sempre és ocasió de projectar i realitzar les millores oportunes. No dubteu que ho farem, ja que comptem, a més d'allò que ens és essencial, amb la vostra amistat i simpatia. I pel que fa al MDM, un cop superat el descans obligatori, ens posarem les piles i tirarem endavant com fem sempre.

Josep de C. Laplana
Director del Museo de Montserrat

GRUP CATALANA OCCIDENT ASSEGURA OBRES D'ART

Grup CATALANA
OCCIDENT

www.catalanaoccidente.com

Amb els seus 145 anys d'experiència, una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura de Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim de tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Marco Pino (Siena 1521 – Nàpols 1583)

Sagrada Família amb una santa

Oli sobre taula, 122 x 85 cm

Adquirit a Roma el 1918

Museu de Montserrat N.R. 200.177

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

 2025

FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició Museu de Montserrat

Director Josep de C. Laplana

Redacció Josep de C. Laplana
Eva Buch
Sandra Rosas

Secretaria Sandra Rosas

Disseny gràfic victoroliva@grafisme.com

Fotografies Dani Rovira

Correcció de textos Just M. Llorens

Administració Museu de Montserrat
08199 Abadia de Montserrat
Tel. 00 34 938 777 745
Fax 00 34 938 777 736
elpropileu@larsa-montserrat.com

Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.

Impressió ELECÉ, S.A. (Terrassa)

Dipòsit legal B-10.021-2008